

Kategorioiden katveista

Riikka Niemelä

Eri alojen taiteilijoiden 1950-luvun alussa Black Mountain Collegessa toteuttama *Untitled Event* (1952) sai mainetta uudenaikaisena taiteen tekotapana. Se sekoitti säntillisiin taiteenlajeihin järjestynyttä taidekäsitystä yhdistämällä samassa tapahtumallisessa teoksessa tanssi-improvisaatiota, musiikkia, maalauksia, luennointia, runonlausuntaa ja dia- ja elokuvaprojisoitteja. Monitaiteisuus ei silti tuolloin ollut uutta. Taiteenlajien rajankäynti oli jo osa vuosisadan alun kokeilevaa ilmaisua ja taideteoreettisen keskustelun kohde 1800-luvullakin.

Monitaiteisiin teoksiin ja taiteidenvälisyyttä koskevaan taideteoriaan keskittyvä teemanumero tarkastelee kolmea ajanjaksoa, joina vakiintuneita taiteenlajeja eri syistä haastettiin. Numero versoi päätoimittaja Roni Grénin huomiosta aiheita tarkastelevien kirjoitusten vähäisyydestä taidehistorian alan

kotimaisissa julkaisuissa. Vaikka kategorioiden varjoihin asettuvat hankkeet mielletään tutkimuskohteina helposti ”ei kenenkään maaksi”, ei niiden tutkiminen silti automaattisesti edellytä monitieteistä lähestymistapaa. Poikkeamien käsittämiseksi on tunnettava perusteellisesti polku, jolta poiketaan. Taiteidenvälisyyden ymmärtämisessä olennaista onkin taiteiden tutkimuksen pienten oppialojen erikoisosaaminen.

Marko Homeen artikkeli ”24 maalausta sekunnissa” osoittaa Eino Ruutsalon etsineen liikkuvasta kuvasta abstraktin maalauksen uutta suuntaa. Filmikalvoa käsittelemällä tehty kokeellinen maalaus heijasti 1960-luvun pyrkimyksiä liikkua kuvataiteen ja elokuvan rajamaastoissa. Välineidenvälisiä teoksia ja elokuvan rönsyilyä teattereista kuvataidekonteksteihin hahmoteltiin aikalaiskeskustelussa muun muassa laajentuneen

elokuvan ja intermedian käsittein. Kuvataiteilijat kokeilivat elokuvalla jo 1900-luvun alusakin, jolloin valkokankaalle tuotiin surrealismin ja dadan estetiikkaa. Ajan ”uusi media” tarjosi välineen osin samoille muotokokeiluille ja ilmaisupyrkimyksille, joita tutkittiin myös maalauksin.

Taiteenlajien välinen harmaa alue on koettu taideteoriassa ajoittain myös uhkaavaksi. Kriitikko Michael Friedin puheenvuoro 1960-luvun kuvataiteen rappiotilaa ilmentävästä ”teatterillisuudesta” on tästä kuvaava esimerkki. Retoriikka, jolla Fried soimi ”Art and Objecthood” -artikkelissa (1967) minimalistista kuvanveistoa oli jopa sotaisaa: kuvallisuutta haastava teoskokemuksen esityksellistymisen merkiksi sovittamatonta, aistimellisuuden alueella käytävää taistelua, taiteen olemassaolon kamppailua. Kysymys taiteen laadusta ja arvosta oli Friedin

pääkirjoitus

näkemyksessä relevantti vain yksittäisissä taiteissa.

Pyrkimys taiteidenvälisyyteen vaikuttaa usein myös osuneen voimakkaisiin yhteiskunnallisiin käännekohtiin ja maailmankuvan muutoksiin. Grénin artikkeli tuo esille synestesioita ja moniaistisuutta koskevan taidekeskustelun kytköksiä luonnontieteiden ja evoluutioteorian uudistamiin ihmiskäsityksiin 1870-luvulta alkaen. Kuten Friedin polemiikissa 1960-luvulla, moniaistisuudesta tuli tuolloinkin kamppailukenttä edistykselle ja rappiolle. Syren tarkastelee Hugo Ballin äänirunoja toisenlaisessa murroksessa, I maailmansodan traumatisoimassa Euroopassa, ja johtaa kielen destruktion Ballin runoissa ja ajattelussa aikalaiskeskusteluihin kulttuurin ja kielen kriisistä.

Nykyisin taiteidenvälisyys ei ole yhtä lautunutta kuin uusien tekotapojen politiikkaa etsineessä avantgardessa, verraten vaikkapa dadan porvarillisia arvoja romuttaneeseen antitaiteeseen tai vanhan maailman tuhoa uhoavaan futurismiin iltamineen ja äänikokeiluineen. Se kiinnittyy uudenslaisiin tutkimuksellisiin ja taiteellisiin kiinnostuksiin, jollaisia Kentältä ja arkistoista -osion kirjoitukset tarkastelevat kuratoinnin, esitystutki-

muksen ja sarjakuvan näkökulmista. Kuten lehden kirjoituksista käy ilmi, taiteidenvälisyyden historia kytkeytyy itsereflektiivisen kritiikin rinnalla myös laajempiin poliittis-yhteiskunnallisiin keskusteluihin. Taiteidenvälinen ei ole vain erilaisia taiteiden yhdistelmiä vaan myös arvojen, vakaumusten ja voimakkaiden tunteiden historiaa.

